

УДК [327.54:355] (042.3)

Михайло Іванович Онищук

ЗАХОДИ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОГО КЕРІВНИЦТВА США ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ОРГАНІВ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ У СУЧАСНИХ ЛОКАЛЬНИХ ВІЙНАХ І ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ

Вступ. Інформаційно-психологічне протиборство у воєнній сфері завжди знаходилося в центрі уваги вітчизняних і зарубіжних учених. Форми, способи, технології інформаційно-психологічного впливу на війська і населення противника в бойових умовах проаналізовані в дисертаційних дослідженнях Я. М. Жаркова, В. М. Вилка, А. Я. Касюка та ін. [1] Переважна більшість дослідників феномена інформаційно-психологічного впливу як в мирний так і у воєнний час зосереджують свої зусилля на висвітленні особливостей, специфічних і характерних рис цього явища, деяких концептуальних, організаційних, технологічних і інших аспектах. Разом з тим, проблеми вдосконалення інформаційно-психологічного забезпечення застосування збройних сил США в сучасних локальних війнах і збройних конфліктах ще не в повному обсязі знайшли своє відображення.

Мета статті: провести аналіз інформаційно-психологічного забезпечення діяльності збройних контингентів США в сучасних локальних війнах і збройних конфліктах. *Завдання статті:* 1) дослідити сильні й слабкі сторони застосування підрозділів і частин психологічних операцій у сучасних локальних війнах і збройних конфліктах; 2) розглянути результати дослідження й висновки спеціальної Комісії військово-наукових досліджень Міністерства Оборони США щодо вдосконалення форм, способів і технологій застосування формувань психологічних операцій ВР США.

Частини і підрозділи психологічних операцій (ПсО) сил спеціальних операцій збройних сил (ЗС) США взяли найактивні-

шу і безпосередню участь в успішному проведенні військових операцій проти Іраку. При цьому вони не лише масовано застосували всі традиційні форми, методи і технології інформаційно-психологічного впливу (ІПВ) на противника, але і продемонстрували низку нових способів використання сучасних технологічних можливостей, зокрема активне вживання Інтернету і мобільного зв'язку. За оцінками незалежних експертів, психологічні операції, проведені в ході підготовки і проведення операції "Свобода Іраку", були набагато масштабніші і більш скоординовані за часом і місцем з планами конкретних військових операцій, ніж будь-коли раніше.

Багато в чому це стало можливим завдяки підвищенню уваги військово-політичного керівництва США до використання сил і засобів ПсО в ході військових конфліктів. Досвід, отриманий підрозділами психологічних операцій під час війни у Перській затоці і проведення миротворчих операцій, був узагальнений у "Доктрині об'єднаних психологічних операцій" 1996 року. Саме у цьому документі психологічні операції характеризувалися як складова інформаційної війни. Зазначалося, що деструктивний вплив на системи управління досягається шляхом проведення психологічних операцій (Psychological Operations, PSYOP), які спрямовані проти персоналу й осіб, що ухвалюють рішення і здійснюють вплив на їх моральну стійкість, емоції та мотиви прийняття рішень. Доктрина детально визначала принципи психологічних операцій, їх планування, керівництво і контроль за їх прове-

денням, взаємодію видів збройних сил, координацію з урядовими агентствами [2].

У 1996 р., після відпрацювання на практиці компонентів інформаційних операцій у Боснії та Герцеговині, упроваджено Польовий статут сухопутних військ FM 100-6 "Інформаційні операції". У ньому уже були чітко сформульовані цілі й завдання інформаційних операцій, способи та методи їх проведення, а також нейтралізації подібних дій противника та інформаційного захисту своїх військ. 9 грудня 1998 року Об'єднаний комітет начальників штабів затвердив спільну доктрину інформаційних операцій. [3]

Основна частина. Спеціальна група Комітету військово-наукових досліджень (КВНД) Міністерства оборони США за замовленням керівництва свого відомства підготувала спеціальну доповідь на тему: "Створення і поширення всіх видів інформації з підтримки психологічних операцій під час військового конфлікту". Цінність дослідження полягає в тому, що даний комітет був створений для надання міністрові оборони незалежної думки. Твердження, висновки і рекомендації КВНД можуть не збігатися з офіційною точкою зору міністерства оборони США.

Спочатку спецгрупа КВНД була створена у зв'язку з недоліками ведення ПсО, що були визначені в ході військової кампанії в Югославії (зокрема, літаки EC-130E Commando Solo виявилися тоді нездатними вести радіо- і телемовлення). Згодом було вирішено розширити завдання дослідження і вивчити всі питання, пов'язані з психологічними операціями як складовою частиною єдиної кампанії з проведення інформаційних операцій у мирний час, у загрозливий період і в ході бойових дій. Було також розглянуто коло питань, пов'язаних з організаційною структурою сил ПСО в ЗС США і стосунками між структурами ПсО і розвідки. Крім того, група зосередила увагу на перспективних технологіях, включаючи супутникове мовлення і використання мобільних комунікаційних технологій, що швидко розвиваються. Окрім детального аналізу, в завдання групи входила розробка практичних рекомендацій.

На думку американських аналітиків, у найближчій перспективі структури ПсО повинні стати гнучким засобом швидкої доставки необхідної інформації в район операцій ЗС США. У майбутньому виразніше виявиться той факт, що ПсО матимуть максимальну ефективність, якщо почати проводити їх до конфлікту і продовжувати після завершення активної фази. Проведення ПсО в загрозливий період спрямовано на те, щоб сформувати сприятливу для ЗС США обстановку в регіоні, зазначається в доповіді.

У майбутньому в ході проведення тактичних ПсО зменшиться роль звичайних звукомовних засобів. Тактичні групи ПсО широко використовуватимуть новітні електронні засоби здобуття і передачі інформації. Щоб уникнути ризику вони більше не будуть використовувати переносні звукомовні станції. Замість цього звукопрограми будуть передаватися через безпроводні мережі на гучномовці, встановлені на менш уразливій бронетехніці (наприклад, танках). Основним завданням тактичних груп ПсО стане збір робочих відеоматеріалів і їх відправка для подальшої обробки в різні центри з розробки матеріалів ПсО. При цьому активно планується використовувати новітні цифрові засоби комунікації в режимі реального часу. Зібрані матеріали відсилатимуться безпосередньо в об'єднаний штаб ПсО для використання їх в телепередачах держдепартаменту, що транслюються у Всесвітній мережі. Для поширення матеріалів у мирний час використовуються контракти з місцевими ЗМІ.

З точки зору фахівців дослідницької групи, швидкий розвиток засобів комунікації і сучасна швидкість передачі інформації призвели до значного розмивання кордонів між трьома рівнями ПсО: стратегічним, оперативним і тактичним.

Як наголошується в доповіді, сучасна структура органів психологічних операцій ЗС США багато в чому відображає політику холодної війни, з орієнтацією на підтримку тактичних психологічних операцій безпосередньо на полі бою з використанням гучномовних станцій і безпосереднього спілкування. Доктрина і організаційно-штатна структура психологічних операцій ЗС США на стратегічному рівні більше відповідають вимогам військового часу. Така орієнтація є причиною низької ефективності дій сил і засобів ПСО в загрозливий період і в ході миротворчих операцій. У числі головних недоліків системи психологічних операцій ЗС США на стратегічному рівні експерти відзначають відсутність узгодженості і невідповідності у змісті інформаційних кампаній на ТВД, а також заходів у галузі програм міжнародного суспільного інформування (зовнішньополітичної пропаганди).

При організації і веденні психологічних операцій на оперативному рівні сили і засоби ПсО ЗС США покликані конкурувати з добре підготовленими місцевими і міжнародними засобами масової інформації, які більше фінансуються і краще оснащені з технічної точки зору. Зокрема, вони не мають можливості поширювати матеріали інформаційно-психологічного впливу (ІПВ) через Інтернет і комерційні супутникові канали. Теле- і радіомовні станції, розміщені на борту літаків EC-130E Commando

Solo, технічно застаріли і легко пригнічуються технічними засобами противника. Підрозділи ПсО ЗС США укомплектовані, як відмічено в доповіді, “в більшості випадків аматорами без спеціальної освіти”, що не мають досвіду професійної роботи в великих ЗМІ і відповідних навичок з маркетингу, вивчення громадської думки і виробничтві матеріалів ІПВ.

Особливо в доповіді КВНІ виділені проблеми, пов’язані з недостатнім знанням фахівцями ПсО ЗС США національно-психологічних і культурних особливостей зарубіжних об’єктів впливу, що неодноразово призводило до низької ефективності заходів. У ідеалі, на думку експертів групи, вивчення іноземних об’єктів психологічних операцій має бути побудоване на сучасну наукову основу і базуватися на доступі до будь-яких даних національного розвідувального співтовариства і останніх досягнень у галузі інформації. Насправді фахівці ПсО ЗС США стикаються зі значними труднощами при здобутті необхідних розвідданих.

У доповіді особлива увага керівництва міністерства оборони зверталась на те, що існуюча організаційно-штатна структура сил ПсО ЗС США не відповідає вимогам проведення тактичних ПсО. Регіональні батальйони, які відповідають за ведення оперативних психологічних операцій, мають значні труднощі при розгортанні в районах бойових дій і відчувають дефіцит фахівців, здатних вирішувати різнопланові завдання.

Одним з основних висновків спеціальної групи, що пролунали в доповіді, стала наполеглива вимога, аби застосування ПсО в ході військових дій розглядалося посадовими особами всіх рівнів як невід’ємна частина загальної військової операції, а не окремо. Для підвищення ефективності ПсО необхідно включати їх як частину єдиної інформаційної операції на всіх стадіях розвитку конфлікту, починаючи з загрозливого періоду в мирний час, включаючи повномасштабні бойові дії і етап після завершення основної фази збройного конфлікту (операції по стабілізації обстановки і відновленню миру).

Крім того, в доповіді спецгрупи КВНД було сформульовано цілу низку конкретних практичних рекомендацій з удосконалення ПсО ЗС США. Експерти групи КВНІ пропонують:

1. Створити в міністерстві оборони спеціальний орган з планування психологічних операцій під керівництвом помічника міністра оборони по спеціальних операціях і конфліктах низької інтенсивності, який забезпечуватиме інтеграцію психологічних операцій на оперативному і тактичному рівні з програмами стратегічного міжнародного суспільного інформування, а також надавати допомогу в плануванні стратегічних ПсО.

2. Переглянути організаційно-штатну структуру і ряд посадових категорій апарату ПсО:

- збільшити штатну чисельність офіцерів ПсО (оперативних і планування) в штабі командуючого ЗС США на ТВД, створити постійне “ядро”, на основі якого розгортатиметься об’єднана оперативна група ПсО;
- удосконалити структуру сил ПсО (регулярних сил і резерву), призначених для розгортання і виконання завдань, що стоять перед об’єднаною оперативною групою ПсО;
- головний радник командувача на ТВД з ПсО повинен мати штатну категорію “полковник” (або еквівалентну цивільну посаду) і входити в спеціальний штаб командувача.

3. Помічник міністра оборони із спеціальних операцій має здійснити заходи з підвищення загальної якості матеріалів ІПВ шляхом залучення виробників високоякісної продукції, що існують на ринку. З цією метою забезпечити відповідне фінансування сил ПсО ЗС США для визначення і залучення в своїх інтересах певного кола стабільних комерційних медіа-провайдерів, на що необхідно буде виділяти близько 10 млн. дол. на рік.

4. Створити в розвідувальному управлінні Міноборони спеціальний розвідувальний підрозділ психологічних операцій. На рівні заступника міністра оборони вирішити питання із забезпеченням апарату ПсО доступом до всіх наявних відкритих джерел інформації і залучити розвідувальні структури для надання силам ПсО всіх наявних архівних матеріалів і базової інформації, включаючи відомості про національно-психологічні і культурні особливості ЗМІ зарубіжних країн.

5. Рекомендується розглянути питання про створення спеціального фонду військової розвідки, необхідного командуванню сил спеціальних операцій США для придбання відповідних інформаційних джерел за межами країни, перш за все в Європі і Азії, а також для створення банку даних. Витрати на це оцінюються приблизно в 5 млн. дол. на рік.

6. Міністерству оборони спільно з державним департаментом США необхідно забезпечити фінансування, визначити, придбати і підтримувати в належному стані комерційні канали і “розкриті” бренди для поширення інформації в інтересах ПсО. Також слід всіляко розвивати і удосконалити політику використання нових і існуючих трансатлантичних ЗМІ. Рекомендується активно залучати для ПсО визначних професіоналів і використовувати висококваліфіковані комерційні структури, здатні забезпечити якісний зміст матеріалів ІПВ. Передбачувані витрати становитимуть приблизно 10 млн. дол. на рік.

7. Міністерство оборони повинно створити технічні можливості, які відповідають

сучасним і перспективним технологіям і способам поширення масової інформації. Більше того, Мініборони має забезпечити фінансування для придбання (у власність або в оренду) в комерційних організаціях перспективних каналів створення і поширення інформації. Передбачувані витрати — приблизно 10 млн. дол. на рік.

8. Міністерство оборони має продовжити оснащення існуючого парку літаків ЕС-130Е Commando Solo комплектом обладнання для спеціальних місій. На думку експертів групи, отримувати переваги у зв'язку з переустановленням спеціального обладнання на базі ЕС-130J не відповідають витратам в 250 млн. дол. Більше того, в майбутньому канали поширення інформації у всесвітньому масштабі обмежать ефективність радіо- і телемовлення. Для виконання різних місій командуванню спеціальних операцій США необхідно розробити малогабаритні і легко перенастроювані приймально-передаючі комплекси, сумісні з різними базами, включаючи безпілотні літальні апарати і літаки, що орендуються. Первинні вкладення в розробку і створення таких комплексів оцінюються приблизно в 10—20 млн. дол. на рік.

9. Військовому відомству США необхідно щорічно збільшувати фінансування для забезпечення потреб сил ПсО приблизно на 50 млн. дол. в рік (для реалізації рекомендацій 1-8). Передбачається, що таке збільшення витрат на вказані потреби можна забезпечити за рахунок перерозподілу суми в 250 млн. дол., яка спочатку була призначена для оновлення спецобладнання Commando Solo на базі ЕС-130J. [4]

Висновки. Таким чином, згідно з висновками американських експертів, неодмінною умовою успішного ведення ПсО в сучасних умовах є постійне моделювання найбільш вірогідних напрямів розвитку глобальних засобів масової комунікації, їх можливого впливу на зміст програм психологічних операцій і інформаційно-пропагандистської продукції, відповідна реорганізація частин і підрозділів ПсО, своєчасне їх переозброєння, що забезпечить адекватні технології і

технічні можливості. При цьому за вкрай необхідне вважається ефективне вивчення фахівцями ПсО ЗС США зарубіжних об'єктів впливу і створення на цій основі сучасних каналів і засобів поширення матеріалів ПсО.

Таємничою найважливішою зброєю надсуспільства, пише академік Сенченко М. І., є база особових даних, яка надає можливість здійснювати тотальний контроль над політичними елітами інших держав. Ретельно розшукуються і відслідковуються офіційні і таємні рахунки, угоди, нерухомість, котру купують в інших країнах. Відслідковуються родинні зв'язки, виявляється коло знайомих, інтереси, пристрасті, таємні вади. Збирається компромат на дуже різних політиків та членів їхніх родин. Усе це заноситься до баз даних і постійно актуалізується [5].

В "інформаційному суспільстві" основним ресурсом і зброєю є інформація. Якщо застосування засобів вогневого ураження в сучасних умовах є явищем неординарним, винятковим, то впровадження у світову практику новітніх форм, способів і технологій інформаційного-психологічного впливу з метою досягнення політичних, економічних і інших цілей здійснюється щоденно, кожної години. Оволодіння сучасним інформаційним ресурсом і новітніми технологіями має для виходу України в двадцятку передових країн світу першочергове значення.

Література

1. **Жарков Я. М.** Інформаційно-психологічний вплив на війська та населення противника (1939—2000 рр.) : дис... канд. іст. наук / Я. М. Жарков. — К. : НАОУ, 2007. — 206 с.; Вилко В. М. Інформаційно-психологічне забезпечення збройних сил США в локальних війнах і збройних конфліктах 1950—2000 рр. (історичний аспект) : дис. ... канд. іст. наук / В. М. Вилко. — К. : НАОУ, 2005. — 284 с.; Касюк А. Я. Развитие теории и искусства ведения психологической борьбы в войнах XX века : дис. ... д-ра ист. наук / А. Я. Касюк. — М., 1994. — 560 с. 2. **Інформаційний** весник ВВС и войск ПВО. — Минск. — 2003. — № 3. — 26 с. 3. **FM 100-6** Information Operations // HQ Department of the Army. — Wash. : DC., 1966. — August. — P. 6—7. 4. **Независимое** военное обозрение. — 2004. — № 29 (389), 6 августа. 5. **Сенченко М. І.** Четверта світова війна / М. І. Сенченко. — К. : МАУП, 2006. — С. 32.

В статті проведено аналіз інформаційно-психологічного забезпечення діяльності вооружених контингентів США в сучасних локальних війнах і вооружених конфліктах, отражені деякі сильні і слабкі сторони застосування підрозділів і частей психологічних операцій. Особливу увагу приділено результатам дослідження і висновкам спеціальної Комісії військово-наукових досліджень Мініборони США щодо вдосконалення форм, способів і технологій застосування сформованих психологічних операцій ВС США.

Ключові слова: інформаційно-психологічний вплив, психологічна операція, інформаційна безпека, нові інформаційні технології, інформаційної безпеки України, організаційні заходи, інтенсифікація міжнародних контактів.

The article deals with the analysis of the information and psychological support of the US military contingent's activity in contemporary local wars and military conflicts, some positive and negative sides of psychological operation units and structures involvement are reflected. Special attention was paid to the research results and assessment of task force of Defense Scientific Commission of the USA in relation to improvement of forms, methods and techniques of the US Armed Forces psychological operation units use.

Keywords: informational and psychological influence, psychological operation, informational security, new informational technologies, informational security of Ukraine, organizational activities, intensification international contacts.